

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ГЕОЛОГО-ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ

Катедра „Регионална и политическа география“

Траян Йорданов Атанасов

ИТАЛИАНСКАТА ИДЕНТИЧНОСТ
И
КУЛТУРНАТА ГЕОГРАФИЯ
НА БАЛКАНИТЕ
(ПРОСТРАНСТВЕНО-ДИФУЗИОННИ АСПЕКТИ)

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

за присъждане на образователната
и научна степен „доктор“ по професионално направление
4.4. Науки за земята към катедра „Регионална и политическа география“
(География на страните – регионална и политическа география – културна география)

Научен ръководител: проф. д-р Марин Русев

Рецензенти:

доц. д-р Николай Попов

доц. д-р Надежда Илиева

София
Март, 2018

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита на заседание на катедра „Регионална и политическа география” на 24.01.2018 г.

Дисертацията се състои от увод, 4 глави, заключение и научни приноси, литература, списък на използваните съкращения и приложения с общ обем от 275 страници, 221 литературни източника, 26 фигури, 2 таблици и 14 приложения. Броят на представените в автореферата илюстрации е редуциран, а тяхното номериране е идентично с основната част на дисертационния труд.

Публичната защита на дисертационния труд ще се проведе в заседание на научно жури на г. от ч. вна СУ „Св. Климент Охридски”.

Материалите по защитата са предоставени в Деканата на ГГФ, ет. 2, каб. 254 (Северно крило на Ректората), СУ „Св. Климент Охридски“, София, ПК 1504, бул. „Цар Освободител” №15.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Увод

ГЛАВА I. Културна география: идентичност, пространствена дифузия и транскултурация

1.1. Културна география

1.1.1. Цивилизация и общество

1.1.2. Култура и културногеографски школи

1.1.3. Културна география и културен ландшафт

1.2. Културна идентичност и дифузия

1.2.1. Същност и особености на идентичността

1.2.2. Същност и особености на културната дифузия

1.2.3. Етноцентризъм и коеволуция

1.3. Културногеографска характеристика

1.3.1. Межкултурна интеракция

1.3.2. Алгоритъм за културногеографска характеристика

1.3.3. Дифузионен модел – идеи и нововъведения

ГЛАВА II. Предпоставки за формирането на италианската идентичност

2.1. Римско наследство и християнска традиция

2.2. Лингвистично развитие

ГЛАВА III. Съвременни аспекти на италианска идентичност

3.1. Италианската национална и културна идентичност

3.2. Италианската култура, Европа и светът

ГЛАВА IV. Италианска културна дифузия на Балканите

4.1. Геоисторически аспекти на италианското културно влияние на Балканите

4.2. Съвременната италианска геостратегия на Балканите

4.3. Италианското наследство и съвременна България

4.3.1. Кратка хронология

4.3.1.1. От Античността до Освобождението

4.3.1.2. След 1878 г.

4.3.1.2.1. От 1878 до 1919 г.

4.3.1.2.2. От 1920 до 1944 г.

4.3.1.2.3. От 1944 до 1991 г.

4.3.1.2.4. От 1992 г. до днес

4.3.2. Наукометрични аспекти на изследването

Заклучение и научни приноси

Литература

Съкращения

Приложения

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Увод

Актуалността на изследване се определя от:

- съвременната доктрина на идентичността и процесите на идентификация;
- развитието на глобализацията и глокализацията;
- транскултурацията на националните общности и по-специално на италианската идентичност;
- ролята и значението на провежданите форми на активната и пасивна геостратегия на Италия на балканските страни;
- положителната конотация на италианската култура (материална и нематериална) сред населението в България (Италия е страната на трите корони – Данте, Бокачо и Петрарка) и др.

Цел и задачи на изследване

Цел на изследването е да се разкрият съставните компоненти на италианската идентичност и да се проектира културната политика, както и сътрудничеството на италианската държава на Балканите, в частност в България. За тази цел се прилага авторов теоретичен модел („Дифузионен модел – идеи и нововъведения” фиг. 2.) като част от културната география, приложение в конкретна сфера на обществения живот. Търси се отговор на въпроса: „Кои са онези средства и методи, които „продават” даден национален продукт в чужд културен контекст?”

Задачите, които подпомагат изпълнението на поставената цел, са:

- Да се изясни същността и съдържанието на следните ключови понятия – цивилизация, общество, култура, културна дифузия, интеракция, глокализация, идентичност и др.;

- Да се изясни същността и съдържанието на културната география (с двете основни направления – традиционна и нова културна география);
- Да се разкрие италианския генерационен пласт (по Пенков, 1943) на територията на Балканите и България. Като част от културните влияния през различните периоди, в синхронно и диахронно направление;
- Да се определи пространствения обхват на Балканите, където съвременната италианска културна политика се реализира;
- Да се приложи алгоритъм за културногеографска характеристика (КГХ).

Обект и предмет на изследване

Обект на изследване е, от една страна, взаимодействието между отделните нации посредством акултурационните фактори. Те възпрепятстват или подпомагат разпространението на идеи, нововъведения и др. в пространствено отдалечени или не територии. Обект е италианската идентичност и културната дифузия на Балканите.

Предмет на изследване е провеждането на целенасочена държавна политика за разпространение на културни продукти. Търси се влиянието на италианската идентичност на територията на Балканите и България.

Методология

Разработването на дисертационния труд следва достиженията в културната география и другите контактни науки. Използвани са традиционни общогеографски методи и общонаучни методологични принципи. Основополагащ е пространственият подход, неразривно свързан със системно-структурния анализ и синтез. При анализа на междудържавните взаимоотношения е използван историческият подход (напр. методът на конкретизма), съобразно дипломатическите обстоятелства. Представени са пасивните и активни форми на балканската италианска геостратегия. Приложен е и центро-периферният подход при

въвеждането на идеи и иновации, спрямо коеволюционните центрове. Използвани са статистико-математически методи както количествени (статистически), така и качествени (дескриптивни, картографски, сравнителен анализ и др.). А също така и картосхеми, таблици, графики и др. за онагледяване на изследователските тези. За нуждите на анкетното проучване е проведен методът на анкетното проучване и е адаптиран методът „Делфи“ при изясняване на понятието идентичност. Освен това са използвани дедуктивни и индуктивни подход на работа съобразно авторовите цели.

Проведени са изследвания за определяне на италианския лексикален състав в българския език и е проведено анкетно проучване (сондаж) за нагласите на българи и италианци по отношение на италианската идентичност (т. 4.3.2. Наукометрични аспекти на изследването). За изследването на лексикалния състав са използвани Речникът на чуждите думи в българския език от 1993 г. (с 921 думи), списък от 93 думи по Топалова (2016) и Речникът на чуждите думи за всички – списък с 60 допълнителни думи по Е. Пернишка (2014).

Анкетата е проведена в периода м. ноември – м. декември 2017 г. на терен и чрез имейл-кореспонденция. Целта е да се определят нагласите към италианската идентичност и да се разкрие обхвата на понятието ‘идентичност’. Фокус групите са разделени на три – българи, италианци и контролна група (българи – 31,4% и италианци – 31,3%) при изследването на терен.

ОСНОВНО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

УВОД

В увода последователно са описани актуалността на темата, обекта и предмета на изследването, целта и задачи, както и използваната методология, благодарностите и трудностите, които са срещнати при разработването.

ГЛАВА I. Културна география: идентичност, пространствена дифузия и транскултурация

Анализът на изследването се основава на същността и особеностите на идентичността. От важно методологично значение е извеждане на понятията мултикултурализъм, транскултурация и транснационализъм. За нуждите на изложението е използван дедуктивният подход. Заключителна част на изложението е „Дифузионен модел – идеи и нововъведения” (фиг. 2). Той отразява основните принципи за развитие на дадено общество. Реализира се посредством определени канали за разпространение на идеи и нововъведения, както и факторите за взаимодействие (интеракция) между пространствено или не отдалечени едно от друго общества. Дискутира се въпроса за мястото и значението на личността при развитието на обществото (обществата). Всичко това е през пасионаризма на Гумилев (2007) и концепцията за свръхчовека на Ницше (1990). Специфичен фактор се явяват народопсихологичните характеристики на взаимодействащите си народи.

1.1. Културна география

Изследва се мястото и значението на понятието култура и респ. културна география (и културногеографските школи) в съвременното общество и глобализацията. Разкрива се ролята на различните генерационни пластов (по Пенков, 1943) при формирането на културните ландшафти.

1.2. Културна идентичност и дифузия

Представена е ролята на културната идентичност и дифузия, които са основа за свързването и съответно промяната в обществата. Изследва се както индивидуалната, така и

колективната идентичност. Новост е представянето на т.нар. геномна идентичност, която дава обективна представа за историческата човешка миграция. Свързва се с достиженията в медицината и най-вече разпространението на идеи и нововъведения. Представени са географските аспекти на идентичността и ролята на културната дифузия. Извеждат се различните видове индивиди/личности спрямо отношението им към иновациите. Всичко това се анализира през призмата на коеволюцията и етноцентризма като фактори при развитието на съвременните общества в ноосферата.

1.3. Културногеографска характеристика

В края е представен алгоритъм за културногеографска характеристика (по Герасименко, 2004), както и авторовия модел „Дифузионен модел – идеи и нововъведения” (фиг. 2.), който е неразривно свързан със схематичното представяне при функционирането му – приложение 3. В Модела първоизточник се явяват „Вселената” и „Космоса” и те са постоянно действащите фактори. „Геосферите” са съставени от пет компонента лито-, педо-, хидро-, атмо- и биосфера. Посредством интеракцията, т.е. взаимодействието с тях, което е неизбежно¹, се интерпретира по различни начини и индивидът има съответното поведение.

Поради чисто антропологични причини, човекът има определени физиологични и психически характеристики. Те определят начина му на функциониране. Една от характеристиките е приобщаване към определена група от хора („Общност”²). Обществата са изградени от по-ниски йерархически нива, каквито са етносите спрямо вложения от Гумилъв смисъл (*Етнос 1.*). Във всеки отделен етнос има водещи и водени, като са с определено ниво на съзнание и способности. Това е съчетано с желанието им за утвърждаване да организират останалите в името на определена идея – *Пасионар 1*. Пасионарът обаче не е единствен. В етноса има и *Други пасионари* и те могат както да си взаимодействат, така и да

¹ Например – гравитацията, която оказва непрекъснато въздействие независимо от желанията.

² В Модела това е *III. Общество*.

си противодействат – особен вид интеракция. Интеракцията може да се реализира в хронологичен план с пасионари от предходни исторически епохи. Тогава под *Други пасионари* се разбира съвременници, които вземат пример от *Пасионар 1.* и на принципа на подражанието, с или без отчитане на особеностите на конкретния исторически период, предприемат според тях действия за постигане на идеята или целта, която имат.

В друго пространство, в *Етнос 2.* има друга (не)осъзната личност – *Пасионар 2.* Посредством *Комуникацията*, осъществена чрез *Търговия, Туризм, Телекомуникации, Превод и др.* възприема или напълно, или частично, или отхвърля идеите и нововъведенията на *Пасионар 1.* и ги прилага към конкретните потребности на *Етнос 2.* Това се реализира съобразно механизмите на културната дифузия.

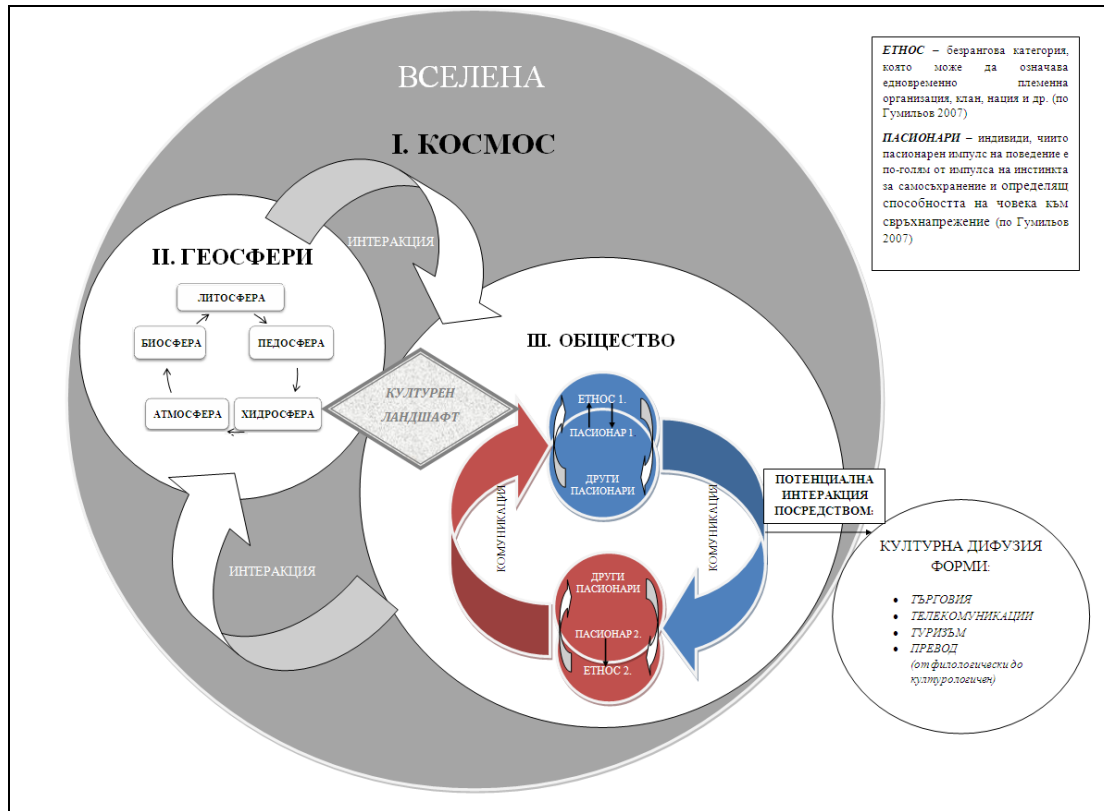
В *Етнос 2.* може да има и *Други пасионари*, които да си взаимодействат по механизма, обяснен за *Етнос 1.* Оттук нататък чрез *Комуникацията* следва, след преосмислянето от страна на *Пасионар 2.,* „връщане” на преосмислени идеи и нововъведения към *Пасионар 1.* или *Други пасионари* в *Етнос 1.* Друга възможност е преносът към изцяло нова среда на взаимодействие (например *Друг етнос*). То е съобразно механизмите на културната дифузия или приема, т.е. или частично моделират, или отхвърля идеите и нововъведенията.

Резултатите от интеракцията *Общество – Геосфери – Космос – Вселена* се явява *КУЛТУРНИЯТ ЛАНДШАФТ.* Междувременно протича активна *Интеракция* между хората (*Обществото*) и *Геосферите* – като цикълът непрекъснато се повтаря. Допустим край на взаимодействие е при отпадане на един от членовете на бинарната група *Геосфери – Общество.* Пояснение към Модела: необходимо е да се има предвид, че всяко едно изменение оказва пряко или косвено влияние на далечни разстояния по принципа на „ефекта на пеперудата”.

Функционирането на „Дифузионния модел – идеи и нововъведения” може да се представи със следния пример. Посветен е на понятието ландшафт. То добива статута на основополагащ термин в редица географски науки и

международни конвенции. По този начин се отразява натрупването на значения и приложението на съответния термин в редица общества. Първоначално се заражда в немското социокултурно пространство като дума в богослужебните дела. По-късно немските учени го доразвиват и постепенно стига до термин в науките за Земята, градостроителството и др. В англо-саксонската школа се употребява родственото понятие 'landscape', припокривайки термина ландшафт. Поради причисляването на двата езика – английският и немският, германската езикова група. Интересно е развитието му в романските езици, използва се 'paesaggio' (пейзаж). В зависимост от езиковите особености интерпретациите на учените варират в широки граници. Подобен на термина ландшафт в немското социокултурно пространство се явява геотоп, то колебанията при някои италиански изследователи са свързани с различия в 'territorio' и 'paesaggio', като съответните автори разграничават нюанси в употребата и приписват определени значения. Руската школа възприема термина 'ландшафт' и съответно науката 'ландшафтоведение'. Учените отбелязват, че терминът пейзаж изразява външния облик без да има системен покомпонентен характер. Българската научна традиция, при разработването на термина ландшафт, също прави някои разграничения. В студията на Пенков (1943) възможни български заместители се явяват странногледка, земегледка, покрайнина, пейзаж и др. Понастоящем ландшафт е научният термин, придобил гражданственост, а някои от другите са исторически възможни, но стилистично маркирани.

Фигура 2. Дифузионен модел – идеи и нововъведения

ГЛАВА II. Предпоставки за формирането на италианската идентичност

В предходната глава са изяснени основните теоретични постановки, имащи отношение към различните категории идентичност, както и ролята на културната дифузия при разпространението на идеи и нововъведения, а също така мястото и значението на отделната личност като катализатор на тези взаимодействия. Във втора глава се изследват предпоставките при формирането на италианската идентичност. Анализът се основава на специфичния облик при формирането на италианската идентичност през културата, която бива материална, духовна и институционална. Основополагащи се явяват:

- исторически – римското културно наследство и създадената религиозна християнска мрежа и др.;
- особеностите на относително непроменливата във времето величина – италианският език и образователната система в Италия след Обединение;
- Специфичните особености в националната идея за съвременните общества и др.

Основните етапи в развитието ѝ са предисторическия и протоисторическия (свидетелства за обитаването ѝ още от палеолита), финикийски и гръцки колонизационен период, период на Римската империя (зараждането ѝ до нейното падане), Средновековие, Модерен период, Обединението на Италия, Кралство Италия, Фашистки период и след референдума от 2 юни 1946 – Републиканска Италия.

2.1. Римско наследство и християнска традиция

Представено е развитието на територията на съвременната Италия. Резултат от историческите предпоставки и обстоятелства, които в течение на вековете се осъществяват на Апенински полуостров. Това са етапите в развитието на Римската империя и последиците от нейния залез, установяването на християнството и създаването на Папската държава. Преплитането на тези две определящи исторически епохи е важен идентичностен фактор за италианската държава.

Периодизацията на Римската империя се извършва на базата на развитието на закономерностите в социално-икономическото, държавно-политическото и културно-идеологическото развитие. Традиционно изучаването на древния Рим се разделя на шест периода (Попов, 2009).

Историята и културата на древния Рим имат изключително важно значение и са образец за робовладелския начин на производство в най-напредналата му класическа форма. В границите на огромната империя съществува богата антична гръко-римска култура и тя на определен етап синтезира постиженията на всички народи от Средиземноморието. По-късно чрез наследство си се превръща в основа на развитието на европейската култура и на съвременната цивилизация. Римската правна система и днес стои в основата на правните системи на страните от Стария свят и не само.

Наследникът на геополитическите интереси на Римската империя се явява Папската държава (756–1870) – (на ит. *Lo Stato Pontificio*). Тя до 1815 г. се е наричала Държава на Църквата (на ит. *Stato della Chiesa*) и е репер за италианската идентичност. Теократична държава, просъществувала в периода от 752 до 1870 г., в Централна Италия. Хилядолетното съществуване ѝ отрежда ключовата роля при формирането на италианската идентичност. Геополитическото влияние на Светия престол обуславят развитието на редица автономни държавни образувания като Кралството на Сицилия, Кралството на Неапол, Кралството на Англия, Кралството на Франция, Кралството на Испания, Кралството на Португалия, Короната на Арагона, Кралството на Унгария и редица други държави, които влизат във васални взаимоотношения с управника на Папската държава – Папата. След 1870 г. териториите на Папската държава преминават към Кралство Италия, а едва от 1929 г. неин наследник се явява Ватиканът и се подписва конкордат (Латеранските договори) между правителството на Мусолини и Светия престол, като се създава градът държава Ватикана.

2.2. Лингвистично развитие

Римската традиция и изградената християнска мрежа в Италия образуват особена амалгама, даваща основите на италианската идентичност, като най-важният идентичност фактор се явява италианският език. Заедно с родното място езикът е акцентът при формиране на личната идентичност. Тя предопределя и колективната идентичност. Неслучайно съществува категорията майчин език, която в значителна степен определя етническите характеристики на индивида/личността. В културногеографските изследвания все по-често се говори за ролята на т.нар. езиково пространство, езикова територия, географски ареал на разпространение на езика.

Италианското езиково пространство заема междинно място между континенталното разбиране и т.нар. накъсано поради наличните емигрантски вълни. По този начин се наблюдава износ на италиански език по света, което води до това италианският език да бъде четвъртият по изучаване в света за 2016 г. (RIM, 2016). Съчетаването между характерната мелодичност на езика, синтезирането на богата гръко-римска култура, заемаването на челни позиции в модата и кулинарията правят италианския език притегателен център.

Според чл. 12. от Италианската конституция знамето на Републиката е италианският трицвет – зелено, бяло и червено, в три вертикални ивици с еднакви размери. Преди приемането на Конституцията върху знамето е разположен гербът на Савойската династия, но след порведения референдум отпада. На 7 януари всяка година се празнува Деня на италианското знаме. Зеленото отразява полята, бялото – вечните снегове, червеното е в знак на почит към загиналите във войните.

В исторически план различните културни влияния, които претърпява Италия, са свързани с контакта с други племена, от една страна, и географското си положение, от друга. Те се явяват субстрата/адстрата на италианската идентичност.

Националната идентичност не е фиксирано понятие, а претърпява промени както в пространството, така и във времето и

е динамична система, която подлежи на непрекъснато предефиниране. При това има ясни и точни исторически корелати, които не са единствено в сферата на икономиката. Дори напротив те по-често имат идеен характер и едва след като веднъж са обособени, се надграждат в полза на националната идея. Достиженията на културата и по-специално духовната култура например на значими писатели идеолози не рядко имат доминиращо значение. Явяват се като символи на национална гордост, както казва Бицили (1933): *„Великите писатели, които създадоха народностни (национални) езици и народностни литератури, не са били „националисти“ в тясното значение на думата. Народностната култура не е била за тях самоцел. За всеки случай основанието за самоутвърждение на народността, правото, което е осъществило стремленията ѝ.. Такива задачи са поставяли Данте на Италия, Гьоте – на Германия, Достоевски – на Русия.“*

Наличието на множество италиански диалекти е резултат от историческото развитие. Пролічвава пространствената раздробеност на италианското диалектно разнообразие. В действителност фрагментарността е още по-голяма, тъй като в исторически план отделните независими графства са имали собствен икономически живот. Папската държава допринася за тази фрагментарност чрез интересите, които има в отделните части на Апенинския полуостров. Поради тази причина населението трудно има външни контакти и често съседни населени места трудно се разбират.

Началото на ХХ в. за Италия е белязано от управлението на Джолити. Правителство му взема частични мерки за образование на населението (достига под 60% неграмотно население), но избухването на Първата световна война и фашисткия режим променят първоначалния план. Преброяването от 1951 г. показва, че едва 10% от населението е с начално образование, основно (5,9%), средно (3,3%), висше (1%).

Употребата на италиански език е, както следва: 10% в ежедневието си, 20% го използват заедно със съответния диалект,

64% не го използват и трудно го разбират. В заключение за този период може да се каже, че преобладава използването на диалект (De Mauro, 2009).

Векове наред, поколения интелектуалци дават своя принос за извеждането на италианския език до нивото на национален. И така въпросът за италианския език се превръща в съвкупност от дискусии и полемики, които се проточват в дълъг период от време в Италия: преобладаващо от XIV в. до ден днешен. Едва от началото на XIX в. дискусиите се изместват към обществени и икономически план (Patota, 2011). Италианските писатели имат своя Вергилий в Петрарка за стихотворната форма и техния Цицерон в Бокачо за текстовете в проза.

През XIX в. въпроса за езикът претърпява допълнително разширение. Ревизират се нови гледни точки и започва разрешаването на полемиката. За първи път от поставянето на проблем на интелектуалците се превръща в социален и политически казус.

За Алесандро Мандзони (1785–1873) италианският език е не само като литературен, но преди всичко като социален и политически аспект. Написва романа „Promessi sposi” (преведен на български под заглавието „Годениците”, 1977 г.) през 1821 г., като първото публикуване на романа е през 1827 г., а окончателното е в периода 1840–1842 г. В последното всички неподходящи форми с диалектен произход или с произход от миланското наречие са заместени от форми от средния регистър на флорентинския. Постига се своеобразна ревизия на езиково равнище. Романът „Годениците” по отношение националната идентичност се явява в известна степен като италианския аналог на Вазовото „Под игото”.

Фашисткия период от 1922 до 1943 г. се отличава с лингвистична политика, насочен към принципите на национализма и чистота на езика. Характеризира се с остра кампания срещу диалектите, борбата срещу малцинствата (особено срещу немския в Алто Адидже и употребата на словенски във Фриули–Венеция Джулия) и с абсолютното отрицание към чуждиците в италианския.

След края на фашисткия режим и Втората световна война бързо се разпространяват идеите на Антонио Грамши (1891–1937), които намират израз в представите на есеиста и кинорежисьор Пиер Паоло Пазолини (1922–1975). Той насочва вниманието по новите полемики за италианския език, а именно навлизането на множество технологични термини от индустриалната реалност в Севера (Милано-Торино).

През юни 2000 г. група политици, писатели и журналисти публикуват „Манифест в защита на италианския език” („Manifesto in difesa della lingua italiana”). Те се разграничават от непрестанното приемане на думи, форми и преди всичко на синтактични структури – директни заемки от английски. Защото водят до промяна в природата на италианския език и защото насочват към предпочитане на англо-американския – езикът на настоящата и бъдеща глобализация.

Разпространението на италианския език се основава на следните три водещи фактора:

1. Интензивните вътрешни миграции от Фриули, Венето, хълмовете около Ломбардия и Пиемонт и от цяла Южна Италия към големите градове;

2. Активното участие в асоциации, синдикати и партии, които, освен че преследват собствени цели, осъществяват социално и културно приобщаване;

3. Телевизията изиграва изключително важна роля за разпространяването на ‘la lingua standard’ (стандартния италиански език) чрез различни програми, въвеждане на нови думи и т.н.

Важна роля има и Дружеството „Данте Алигиери”, основано през 1889 г. от група интелектуалци начело с Джозуе Кардучи. Основната цел на дружеството е да запази връзката на италианците по света с родината – Италия. Едва след това обединява всички, интересувани се от италианската култура чрез различни инициативи и курсове по италиански език. Създават се Комитети, които са част от структурата на Дружеството.

ГЛАВА III. Съвременни аспекти на италианска идентичност

В предходната глава акцентът е върху формирането на италианската идентичност. Представеният тук анализ се основава на специфичния облик на Италия и италианците. Първоначалните миграционни вълни след Обединението на Италия предопределят важноста на италианската общност в световен план и формират специфично разбиране за италианците. Те са неразривна част от глобализирания свят и привнасят италочентрични аспекти в пространствата, където се заселват (например Little Italy в Ню Йорк и др.). В този смисъл изложението е представено в следните основни направления:

- особеното географско положение на Апенински полуостров;
- формирането на съвременната национална държава от 1861 г., понастоящем Република Италия и съчетаването с протичащите миграционни процеси;
- италианската имиграционна политика след Италианското икономическо чудо;
- съвременните емиграционни процеси на италианците по света и др.

3.1. Италианската национална и културна идентичност

Формирането на съвременната италианска територия и национална идентичност са резултат от богато историческо минало, имащи основополагащо значение при обособяването на културата на Стария свят: *„Ако все пак е прекалено очевидно да се каже, че всяка страна е (също) географията ѝ, то в случая с Италия тази констатация обаче има изключително истински характер и то главно поради неспецифичната пространствена специализация заради потенциалната географска ширина на външните контакти и поради последващите многобройни приноси, разположени в течение на векове, които не са еднакви.”* (Della Loggia, 1998).

Представена е кратка географска характеристика на съвременна Италия спрямо достиженията в географската наука. След което е проследена италианската емиграция от края и

началото на XIX и XX в. и ролята на италианските монументи, посветени на Италианското обединение.

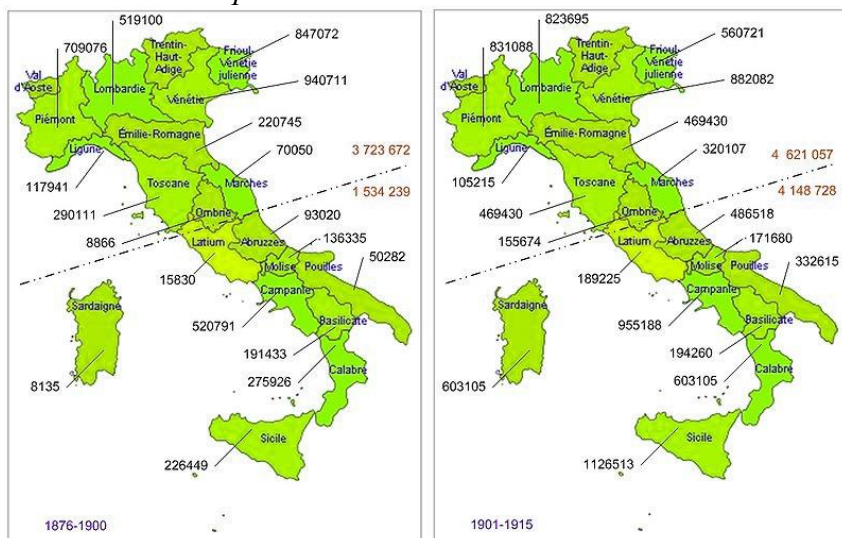
Италия е парламентарна република, разположена в Южна Европа с население над 62,1³ млн.д. (към м. юли 2017) и столица – Вечният град – Рим. На север се огражда от орографската преграда на Алпите и граничи с Франция, Швейцария, Австрия и Словения. Заобиколена е от Лигурско, Тиренско, Йонийско и Адриатическо море, като се разполага в Средиземно и обхваща Апенинския полуостров и множество острови (основните са Сицилия и Сардиния). Територията на Р Италия възлиза на около 301 340 кв. км. Отличителни за Италия са анклавите на Ватикана и Сан Марино. Ролята на пространствено продължение на италианската идентичност играят швейцарските кантони Тичино и Гриджиони.

Италия е четвъртата страна по население в Европейския съюз с население в края на 2017 г. от 60 589 445 д. (по данни на ISTAT, италианската статистическа служба). Демографската ѝ плътност е 201,1 д./кв. км. (над средната за Европа) и е една от малкото страни, които след продължителен период на емиграция (от нейното обединение до 50^{-те} години на XX в.) успява да се превърне в страна на имиграция главно поради т.нар. Италианско икономическо чудо през 70^{-те} години. Броят на италианците, които живеят извън пределите на страната, но са си запазили италианското гражданство, възлиза на почти 5 млн. д. за 2017 г. По изследвания на ISTAT към 1 януари 2016 г. над 5 млн. д. или 8,3% от населението са чужденци (респ. румънци (над 1 млн.д.), албанци (около 0,5 млн.д.), мароканци (около 0,45 млн.д.) и др.

Годините след обединението на Италия се отличават със значителни емигрантски вълни като на фиг. 4. се представя италианската емиграция в два периода 1876–1900 г. и 1901–1915 г. Прави впечатление, че емиграцията придобива лавинообразен характер с настъпването на Първата световна война, насочена предимно към САЩ, където възниква специално название на италианския квартал в Ню Йорк – ‘Little Italy’ (Малката Италия).

³Всички цитирани данни са взети от CIA The World factbook м. Ноември 2017 г. - <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/it.html>

Фигура 4. Картосхема на италианската емиграция в периода 1876–1900 и 1901–1915 г.

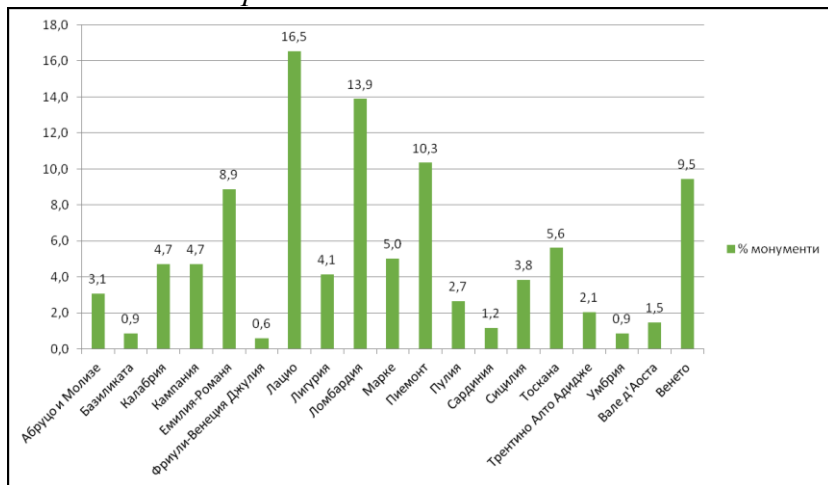
Източник: Rosoli, 1978

През XX век страната се характеризира с висок процент на емиграция. След Втората световна война се увеличава вътрешната миграция, насочена от Юга на Севера и от провинцията към големите градове. До 70^{-те} г. никога не се говори за имиграция, а просто за чуждестранно присъствие.

Franchini (2010) анализира италианските паметници от началото на XIX до края на XX в. с акцент върху големите в италианската история, т.е. събития определяни като революционни: епопеята на италианското Ризорджименто⁴, Първата световна война и др. Количественото разпределение на монументите по области е представено на фиг. 5. Общият брой на представените паметници е 1685. От диаграмата се вижда, че регионите с най-висока концентрация са Лацио, Ломбардия, Пиемонт и Венето. Разпределението по културногеографски региони е дадено на фиг. 6.:

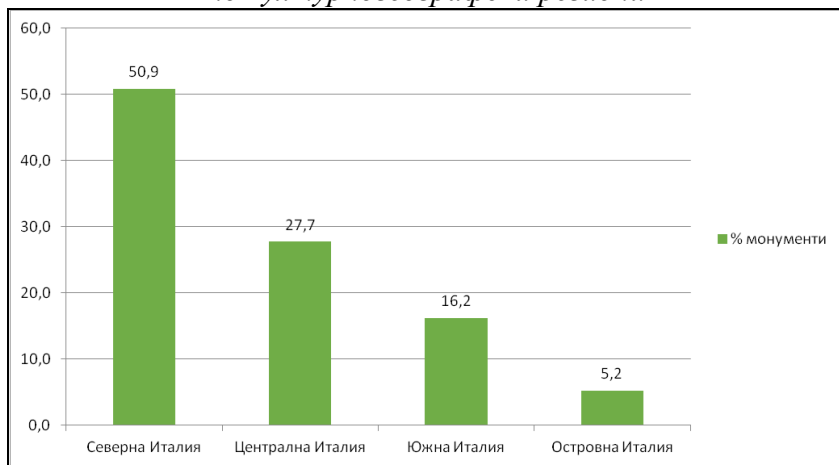
⁴ Периодът на Италианско възрождане, което започва от началото на XVIII в. и приключва окончателно с обединението от 1871 г. с похода към Рим.

Фигура 5. Диаграма на италианските паметници през XIX и XX в. по области.

Източник: Franchini, 2010

Фигура 6. Диаграма на италианските паметници през XIX и XX в. по културногеографски региони

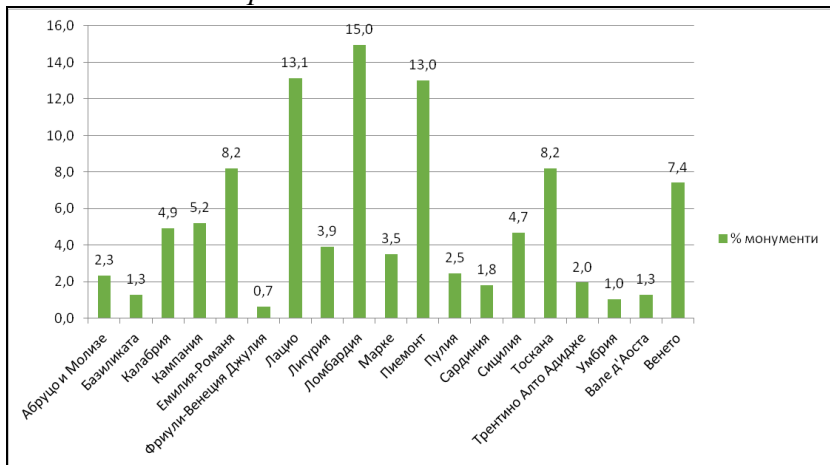

Източник: Franchini, 2010

На фиг. 9. са представени паметниците в чест на обединителите на Италия, сред които изпъкват имената на Кавур,

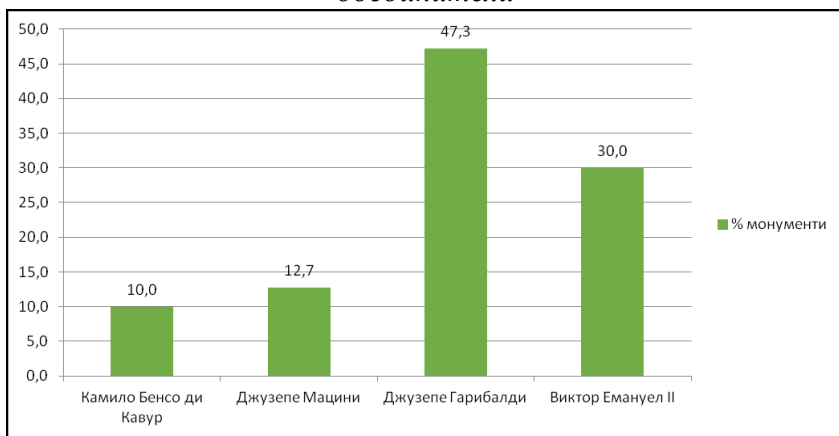
Мачини, Гарибалди и първият италиански крал Виктор Емануил II. Те се счита за бащите на италианската нация.

Фигура 8. Диаграма на италианските паметници, посветени на исторически личности по области

Източник: Franchini, 2010

Фигура 9. Диаграма на паметници в чест на италианските обединители

Източник: Franchini, 2010

Севернини (2011) дава друг прочит на статистиката за италианските паметници. Оказва се, че веднъж поставени

памятниците заживяват свой живот и са ябълката на раздора за Севера и Юга:

Казват, че в Италия всички водят активен живот. Статуите не правят изключение. Много от тях са били местени, някои махани, други променяни и коригирани (долу фашистките символи, никакви корони, стига имперски символи). Самият Гарибалди – за разлика от бащите основатели в Америка, тачен от всички – има проблем: обединението на Италия, в което той е едно от главните действащи лица, и досега не се приема миролюбиво от всички. Сто четирийсет и четири години по-късно Северът и Югът се гледат и се обвиняват, но вече са като онези възрастни двойки, които не можеш да си представиш разделени. Иначе няма да има с кого да се карат.

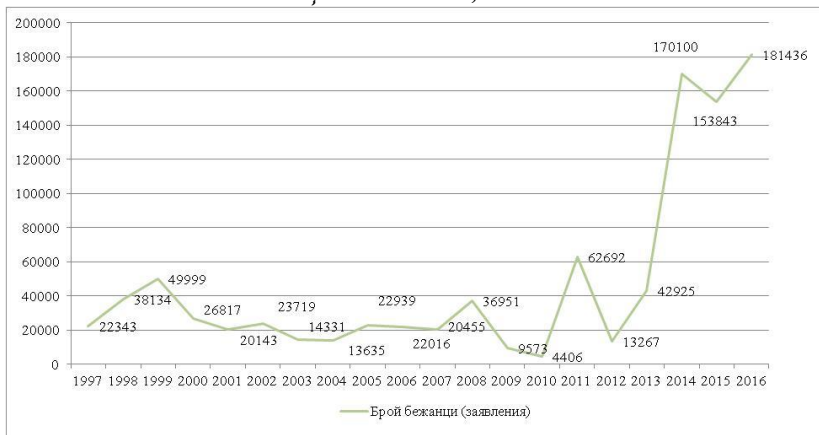
3.2. Италианската култура, Европа и светът

Личната и колективна идентичност имат два аспекта – как другите възприемат дадена личност или група и това как групата възприема себе си. „Другата” идентичност е най-разпознаваема при интеркултурната комуникация. Тя е свързана с определени стереотипизирани модели, които Петкова (2013) разглежда по следния начин: *„за италианците обикновено се счита, че са музикални и общителни, за китайците – че са работливи, а за японците – че са колективистични. Тези стереотипи могат да бъдат верни и неверни, но някои от тях, особено негативните, лесно пораждат враждебност, ксенофобия и расизъм.”*

Районите, които са привлекателни за имигрантски потоци, имат отношение към оформянето на културната идентичност. Динамика е представена на фиг. 10.

Според Baldi (1999) от 1992 до 1996 г. са издадени шест постановления по въпросите с имигрантите. През 1997 г. в пределите на Италия има 130 националности, като основните са от Мароко (115 000 д.), Албания (67 000), Бивша Югославия (75 000), Филипините (56 000). Географското им разпределение е в Централна Италия (30% от всички), Северозападна (30%), Североизточна (21%) и Южна и Островна (19%).

Фигура 10. Динамика на подадените заявления за прием на бежанци в Италия, 1997–2016 г.

Източник: Fondazione ISMU

Според данни от доклада (2017) на Института Отворено общество, София броят на българите, родени в България, но живеещи в чужбина е 41 307 д. (или 8% от всички с българско гражданство, живеещи в чужбина). Според данни от ISTAT⁵ (табл. 1.) българите в Италия са 58 620 д. (1,2% от всички чужденци, т.е. 5 046 994 д. за 2017 г.)

Формирането на италианската идентичност е тясно свързано и с изследванията на италианците по света. Основният източник, освен националните статистически служби в съответните държави, е ежегодният „Доклад италианците по света” („Rapporto Italiani nel Mondo” – RIM). Публикува се от фондация „Migrantes” съвместно с „Генералния съвет на италианците в чужбина” („Consiglio Generale Italiani all'Estero” – CGIE).

⁵ <https://www.tuttitalia.it/statistiche/cittadini-stranieri/bulgaria/> (посетен на 11.02.2018 г.)

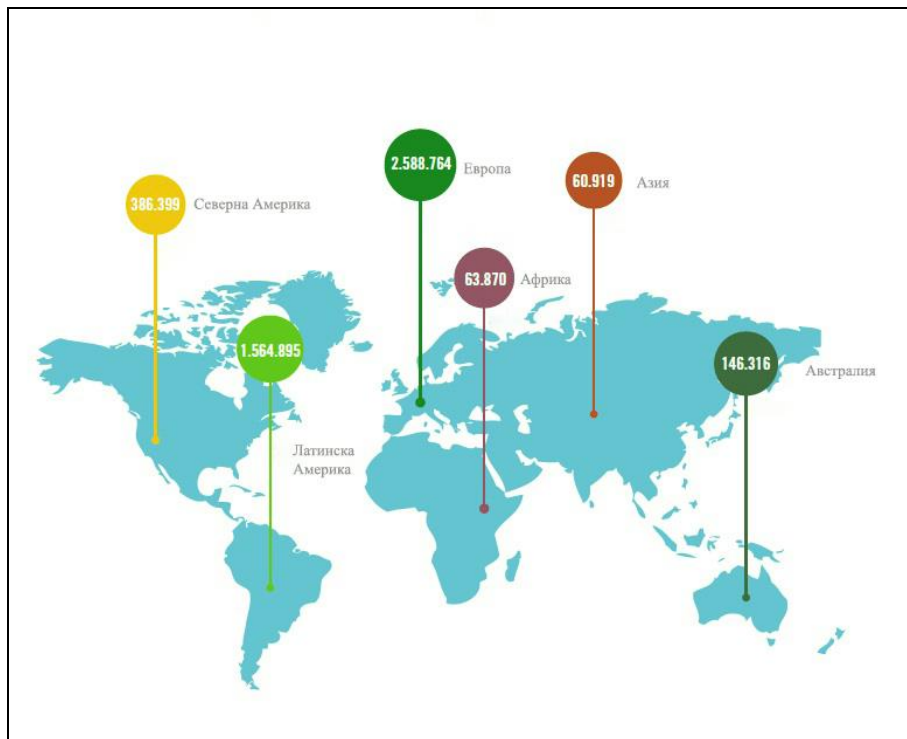
Таблица. 1. Чужднци. Българите, живеещи в Италия по области

Област	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011
Абруцо	1.470	1.533	1.514	1.507	1.334	1.202	1.526
Базиликата	682	666	655	620	530	467	544
Калабрия	6.531	6.274	6.122	5.801	4.853	3.997	4.555
Кампания	7.414	7.081	6.669	6.327	5.384	4.595	5.426
Емилия-Романия	5.651	5.724	5.864	5.693	5.145	4.554	5.182
Фриули Венеция Джулия	678	647	669	653	569	528	574
Лацио	7.920	7.957	7.516	7.485	6.145	5.452	7.722
Лигурия	871	864	853	848	716	635	703
Ломбардия	10.012	10.110	9.880	9.852	8.880	8.017	9.862
Марке	1.325	1.353	1.387	1.399	1.280	1.233	1.421
Молизе	145	165	160	152	126	105	132
Пиемонт	2.990	2.943	2.823	2.676	2.343	1.982	2.347
Пулия	3.691	3.539	3.409	3.138	2.808	2.250	2.554
Сардиния	194	188	179	174	158	132	168
Сицилия	1.414	1.359	1.295	1.237	971	835	1.130
Тоскана	3.329	3.372	3.322	3.260	2.897	2.643	3.291
Трентино-Алто Адидже	843	827	817	788	665	575	593
Умбрия	1.205	1.192	1.220	1.211	1.136	1.056	1.275
Вале д'Аоста	36	29	33	32	30	30	33
Венето	2.219	2.178	2.189	2.079	1.902	1.712	2.096
Общо ИТАЛИЯ	58.620	58.001	56.576	54.932	47.872	42.000	51.134

Източник: <https://www.tuttitalia.it/statistiche/cittadini-stranieri/bulgaria/>

„Докладът италианците по света” е издаден за първи път през 2006 г., като за всяка следваща година се дава все по-детайлна информация. Първата конференция на италианците по света се провежда през 2000 г. – базисната година за по-нататъшни наблюдения и изследвания. На фиг. 11. е представено разпределението на италианците по континенти за 2015 г.

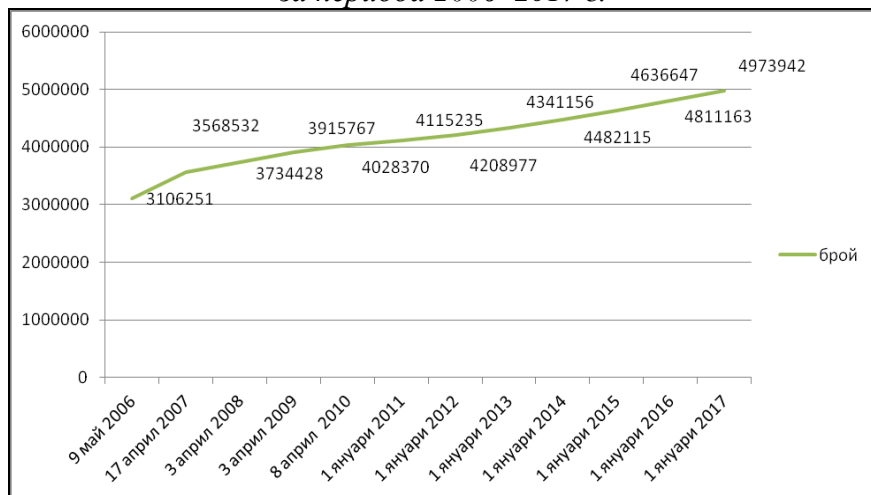
Фигура 11. Картосхема на броя италианци по континенти за 2015 г.

Източник: RIM, 2016

Характерно за италианската държава освен имигрантския натиск, който изпитва, е наличието на устойчива емигрантска диаспора. За десетгодишен период от 2006 до 2015 г. има 1,5 млн. души увеличение. На годишна база спрямо 2006 е с почти 50%. На фиг. 12. е представена динамиката на изселванията от Италия.

Фигура 12. Динамика на италианската емиграция за периода 2006–2017 г.

Източник: RIM, 2017

Друг аспект представляват културните инициативи – средство за повишаване стойността на представата за Италия и на нейните характерните продукти с географски стандарт за произход, произведени в Италия (made in Italy). Съществуват важни сектори, които „говорят италиански” като например музиката, кулинарията, модата и др..

Броят на италианците, живеещи в чужбина през 2008 г. е 3 915 767 г, който е почти равен на броя на чужденците, живеещи в Италия 3 891 295 д. Почти 10 г. по-късно през 2017 г. има идентична пропорция – чужденците в Италия са малко над 5 млн.д., а италианските емигранти са малко под 5 млн. д.

Част от италианската емиграция се свързва с филиалите на италианските фирми в чужбина при строителството на пътища, галерии, мостове, железопътна мрежа и др. Разцветът е през 50^{-те}, 60^{-те} и 70^{-те} години на ХХ в. благодарение на умелото ръководство

на италианските фирми и участието им в международни търгове във всички континенти.

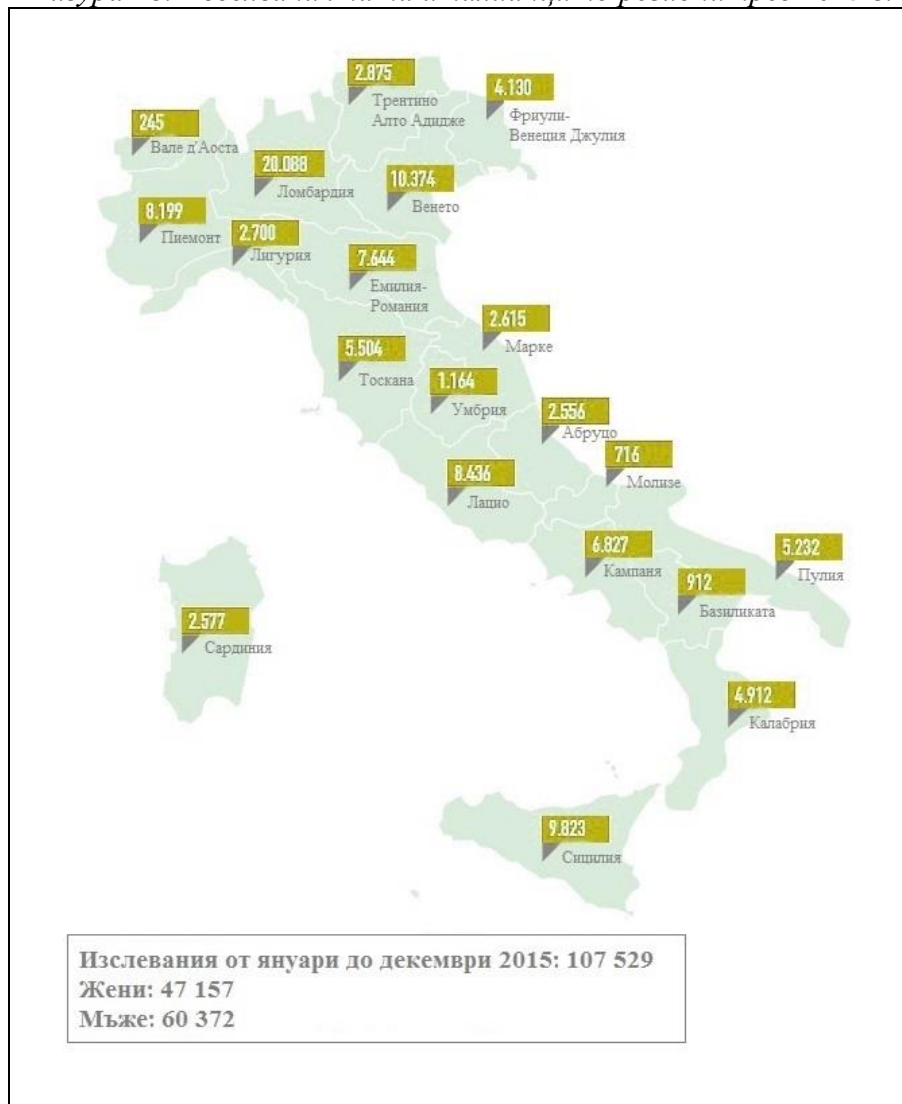
На фиг. 17. са представени данните за произхода на италианците, живеещи в чужбина към 2016 г. по региони на произход. А на фиг. 18. са изселванията на италианци отново по региони за същата година.

Фигура 17. Произход на италианците, живеещи в чужбина по региони за 2015 г.

Източник: RIM, 2016

Фигура 18. Изселванията на италианци по региони през 2015 г.

Източник: RIM, 2016

В Първата конференция на италианските младежи в света, проведена м. декември 2008 г. в Рим, участват 416 делегати, които представят 929 000 италианци на възраст 18–35 г. Разглеждат се следните 5 основни теми: информация, идентичност, интеркултурност, професионално образование и работа.

На фиг. 19. са визуализирани данните за половите и възрастовите особености на италианските емигранти за 2014 г.

Фигура 19. Профил на италианските емигранти по пол и възраст за 2014 г.

Източник: RIM, 2014

Италианщината днес се възприема като нещо, към което хората се стремят. Принадлежността на вторите и третите поколения не се оприличава на пионерите от първите години, което е съпроводено с преосмисляне на конотациите.

Фашизмът осъзнава социалното значение на киното за пропагандата си и обрисова емигранта като носители на цивилизация и способността му да защитава доброто име на Италия. Проведени са две Национални конференции на емигрантските общности, съответно през 1975 и 1988 г. (RIM, 2009).

Средство за износ на италианския социокултурен живот от началото на XX в. е дейността на една от първите жени лекарки с педагогическо образование Мария Монтесори (1870–1952). Тя създава специфичен преподавателски метод (подобен на сугестопедията), който се прилага в редица страни по света (вкл. и в България).

Според данни на Външно министерство на Италия са проведени 23988 курса по италиански език в света, които

наброяват 393 897 учащи се. Данните на Външно министерство включват също и 186 италиански училища и 114 европейски паралелки към чуждестранните училища с 30662 учащи се (RIM, 2010).

Инструмент на италианската културна политика са Италианските търговски камари в чужбина („*Camere di Commercio Italiane all'Estero*” – ССІЕ). Търговските камари имат своето заслужено място в промотирането на италианските продукти и култура, но важно място заема и италианският „Софтуер на ума” (Хофстеде, 2001) в лицето на изтъкнати общественици.

В този смисъл Бепе Севернини е италиански интелектуалец, журналист и писател, работи за в-к „Кориере дела Сера” от 1995 г. От 1998 г. води форума „*Italians*”. Един от най-посещаваните в Twitter италиански журналист. Роден е на 26 декември 1956 г. в гр. Крема (Кремона, Ломбардия, Северна Италия). Първо се дипломира по Международно право в Павия, след това работи за Европейската общност в Брюксел, като е кореспондент в Лондон за „*Il Giornale*” („Вестникът”) на Монтанели (1984–1988), изпратен в Източна Европа, Русия и Китай (1988–1992). Със специална мисия е изпратен от „*The Economist*” в Лондон (1993), кореспондент във Вашингтон за „*La Voce*” (1994–1995). През 2001 г. кралица Елизабет II му връчва званието Офицер на Ордена на Британската империя (О.В.Е.), а през 2011 г. президентът Джорджо Наполетано го избира за Комендант на Италианската република. „В главата на италианците” е народопсихологично описание на моделите на поведение на италианците през погледа на Бепе Севернини⁶.

Народопсихологичната характеристика за жанровата определеност на книгата е най-точната. В известна степен наподобява туристически гид или справочник на италианската душевност. Но това не е достатъчно да бъде отнесена нито към повърхностната литература за туристи, където паметниците са най-важните или местата за отдих, нито към дисекцията на италианското общество.

⁶ Севернини посещава България по покана на Италианския културен институт на 11.03.2009 г. в Аулата на СУ „Св. Климент Охридски”. Обявен е конкурс за превод на неговата книга от специалност „Италианска филология”, а тя излиза от печат през 2011 г.

ГЛАВА IV. Италианска културна дифузия на Балканите

Изследването на италианската културна дифузия на Балканите е насочено в следните направления:

- Исторически предпоставки, които се свързват с предтечите на съвременната италианска територия – римляните, Римската империя, Морските републики, българските четници в похода на Хилядата и др.;
- Представяне на кратка хронология на дипломатическите отношения между Италия и България в обществено-политически план. Изложението следва периодите на промени в дипломатическите отношения и аспектите на италианската културна политика през XX в. в източно направления.

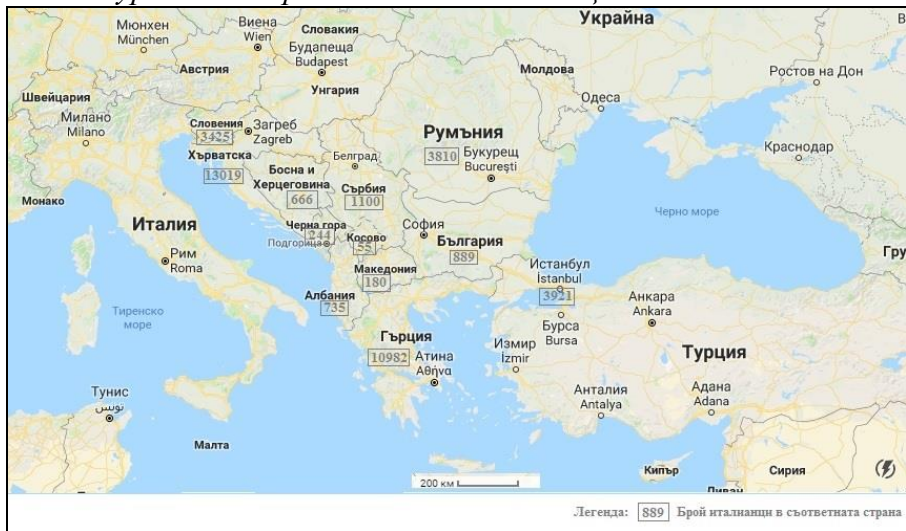
В края са представени проведените теренни наблюдения – италиански лексикален износ и анкетно изследване на нагласите на италианци и българи за италианската идентичност.

Историко-географските особености при формирането на италианската държава определят необходимостта от установяване на дипломатически отношения с държавите, в които има италиански граждани и другите държавни субекти. Освен официалните взаимоотношения в първите десетилетия след Обединението се поставя и друг важен въпрос: „Как да се запази връзката на италианците емигранти с родината?“ Отговорът е чрез създаването на културна организация, която да обедини не само италианците по света, но и да приобщи други към италианската култура. Посредством създаването на подобна организация е възможен и износът на италиански културни продукти. Дружеството „Данте Алигиери“, Италианските културни институти по света и създадените по-късно Италиански търговски камари и др. организации изиграват роля в това направление.

Специално внимание се отделя на разпространението на италианците на Балкански полуостров. За целта се представя техният брой по страни (фиг. 22.), установените дипломатически мисии (фиг. 23.) и създадените културни институти (фиг. 24.). Прави се преглед на съвременното състояние на италианската

диаспора по страни, като специално внимание се отделя на България. Разгледани са направления на културна дифузия в сферата на образованието – училищата „Монтесори”, религията, инфраструктурата, културата и др.

Фигура 22. Разпределение на италианците на Балканите

Източник: RIM, 2013

Балканският полуостров е представен в енциклопедия Тресцани⁷ по следния начин: „Най-източният от трите големи средиземноморски европейски полуострова. Бреговете му се мият от Адриатическо, Йонийско, Егейско, Мраморно и Черно море. В полуострова влизат бивша Югославия, България, Албания, Гърция и Европейска Турция. Що се отнася до северните граници са неопределени и регионът се ограничава от 1250 км – по границата от реките Дунва, Сава и Купа към Континентална Европа. Разграничават се три зони – Динарска, Балканска и Родопска.”

След Втората световна война няма значителни териториални промени, но има чувствителни социални и политически след разпадането на комунистическите режими в Албания, Югославия, България и Румъния. След 1989 г. започва дълбока регионална криза, която поставя под въпрос териториалната цялост.

⁷ <http://www.treccani.it/enciclopedia/penisola-balcanica/> (посетен на 15.12.2017 г.)

Вследствие на конфликти и нестабилност Югославия се разпада на шест държави – Словения, Хърватия, Босна и Херцеговина, Македония, Сърбия (със спорния регион Косово, който обявява независимост на 17 февруари 2008 г.) и Черна гора.

Италия разполага с дипломатически мисии във всички балкански страни: Словения, Хърватия, Сърбия, Косово, Албания, Македония, Гърция, Турция, България и Румъния (фиг. 23.). Културата е същностен елемент на италианската идентичност в света и представя материалното и нематериално наследство, което да отговори на съвременните предизвикателства⁸.

Фигура 23. Картосхема на италианските дипломатически мисии на Балканите

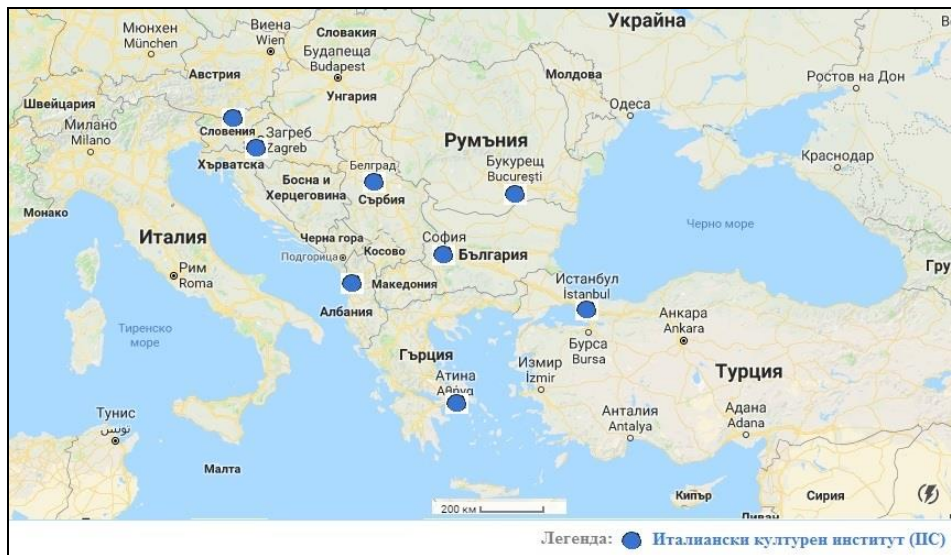

Италианският език заедно с научните изследвания са сред най-важните сектори, с които Италия се гордее в световен мащаб. В този ред на мисли представянето на италианската култура има ключова роля във външната политика и е главният инструмент за действие. Министерството на Външните работи и Международното сътрудничество е част от Главната дирекция за промотиране на Държавната система със следните органи:

⁸ http://www.esteri.it/mae/it/politica_estera/cultura (посетен на 17.12.2017 г.)

Италианските културни институти, училищата в чужбина, мрежата от научни сътрудници, културните и научни проекти и споразумения, стипендиантските програми, археологическите мисии, наградите за преводаческа дейност, сертификатите по италиански език, комисията към ЮНЕСКО и др.

Фигура 24. Картохема на италианските културни институти на Балканите

За 2018 г. Италия предвижда изпълнението на културологичната програма „Италия, Култури, Средиземно-море”⁹, чиято цел е пътешествие в Средиземноморието с над 500 събития.

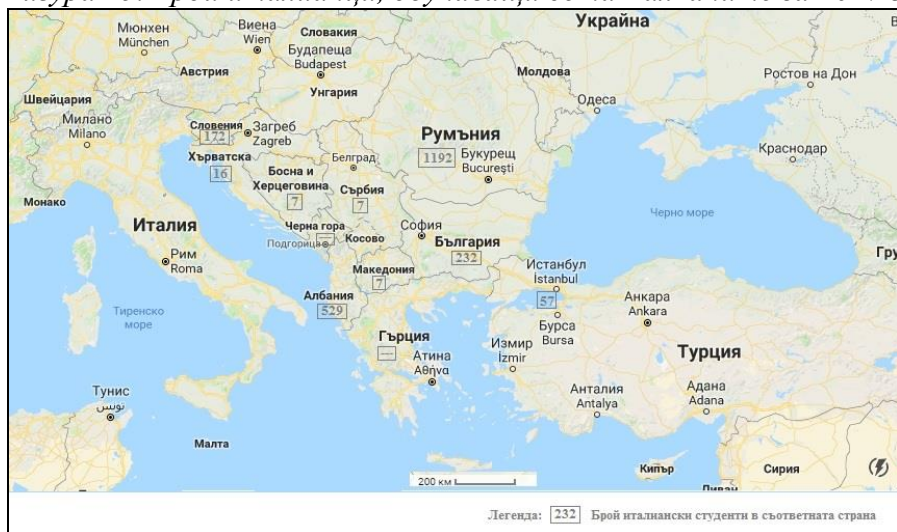
Важен аспект при представянето на италианските нагласи към балканските страни е броят на италианците, които се обучават в техните университети – фиг. 25.

Съвременник на събитията, Бицили разглежда политиката на Италия на Балканите по следния начин: „*Сега в Европа се изтъква*

⁹http://www.esteri.it/mae/it/politica_estera/ita-cult-med/italia-culture-mediterraneo-cosa.html (посетен на 17.12.2017 г.)

една нова сила, която претендира да играе ръководна роля в европейската политика – Италия.” (Бицили, 1929).

Фигура 25. Брой италианци, обучаващи се на Балканите за 2017 г.

Източник: <http://uis.unesco.org/en/uis-student-flow#slideoutmenu>

4.1. Геоисторически аспекти на италианското културно влияние на Балканите

Предшестването на италианското културно влияние на Балканите е свързано с периода на Римската империя. Изграждането на военно-стратегическите римски пътища имат своето решаващо значение за съвременните транспортни коридори. Връзката между съществуващите съвременни транспортни коридори и исторически изградените културни коридори е анализирана от Желева-Мартинс (2012).

Ролята на Италия за Балканския полуостров е предвидена от Батаклиев (1939), който разглежда значението на Мораво-вардарският път, който е отчасти конкуренция с Искърско-струмския. Италия замества Австро-Унгария, а стремежите ѝ са насочени към Солун, „но то е по-незначително от германското и руското към Цариград и протоците.” (Батаклиев, 1939).

Симеонова (2014) при анализа на термина Балкански полуостров определя, че германският географ Аугуст Цойне го употребява за първи път през 1808 г., но навлизането му в масова употреба е доста по-късно. Относно съвременното разбиране за думата Балкани от различните езици дава възможност за определяне на отношението към представителите на тази колективна общност. Тодорова (2004) разглежда по следния начин: *„Италианците употребяват формата за множествено число Balkania за название на района, а прилагателното Balkano е най-често неутрално, но може да приеме и негативно звучение.“*

За пространствения обхват на балканските страни има известни противоречия, които се синтезират в изказването на Симеонова (2014): *„В исторически контекст понятието „Балкани“ днес се употребява за един обширен ареал, който не съпада непременно с географските граници на Балканския полуостров. (Няма да навлизаме в спора за географския обхват на Балканите – дали те се простират от Адриатика до Черно море и от Карпатите до Кипър или заемат един по-малък ареал, от течението на Сава на запад и Долни Дунав на север до Черно море на изток и Пелопонес на юг.)“* Важно е да се отбележи, че Балканите са по-скоро исторически формирала се общност, която има специфичен облик. Дори съществува терминът „балканизация“. Тя е *„изтъкана от противоречия, със собствена физиономия“* (Симеонова, 2014).

Съвременните Балкани се определят като мултицентричен център на древни народи, който е в контекста на етнокултурния диалог и разбирането за модерни нации. Като една от пречките за вписването в европейски план е преодоляването на стереотипите за „балканците“. Възможно решение е чрез замяна на понятието с Югоизточна Европа, т.е. с т.нар. географски евфемизми, но тогава се разширява пространствения обхват. А резултатът е отърсване от негативните конотации и излизане на нов необременен план. Например Радева (2014) изказва становището, че *„съвременните етнологии и политологии смятат етническата идентичност за нещо остаряло, старомодно, екзотично. Според тях тя именно е бариера за интеграция на народите. Днес все повече се утвърждава идеята за космополита – гражданин на света, и че*

родината е там, където се чувствам добре (Ubi patria, ibi bene)...”

На табл. 2. са представени предпочитанията на италианските пенсионери, които живеят в чужбина. Прави впечатление, че 78 италианци са предпочели България, като държава в която да пребивават след пенсионирането си. Гидънс говори за вероятността част от държавите да се превърнат в т.нар. пенсионерски центрове.

Таблица 2. Най-предпочитаните държави за италианските пенсионери

Държава	Емигранти	
	брой	%
Швейцария	583	12,0
Франция	495	10,2
Испания	418	8,6
Австралия	373	7,7
Канада	367	7,6
САЩ	329	6,8
Германия	267	5,5
Румъния	214	4,4
Тунис	155	3,2
Великобритания	116	2,4
Бразилия	115	2,4
Полша	115	2,4
Белгия	109	2,2
Словения	106	2,2
България	78	1,6
Австрия	63	1,3
Хърватия	57	1,2
Украйна	46	0,9
Други държави	801	16,5
Общо	4852	100,0

Източник: RIM, 2016

4.2. Съвременната италианска геостратегия на Балканите

Съвременното световно развитие е белязано от процеси, зараждащи се през XIX в. Това в пълна степен съвпада със съвременната италианска история. Успоредно с възникването на модерна Италия започват да се проявяват и първите организирани от държавата форми на геостратегическо въздействие в Европейското и Средиземноморското пространство, в т.ч. и на Балканите.

Разкриването на прагматичната същност на геостратегията като приложна геополитика е спорен интердисциплинарен въпрос. В зависимост от конкретните изследователски цели редица фундаментални науки като философия, социология, културология, политология, право, география и др. поставят различни акценти при дефиниране на сложното съотношение между политическа география, геополитика, геостратегия, глобална и регионална политика, странознание, международни отношения, конфликтология и сигурност. Така например Русев (2017) прави условно разграничение на съотношенията между обективна и субективна същност на политическата география, геополитиката и геостратегията. На тази база той извежда значителната степен на субективизъм и целенасочено въздействие чрез инструментите на геостратегията. Последната е представена в две свои основни форми – активна и пасивна геостратегия.

Безспорно начало на първите проявления на активната и пасивна италианска геостратегия на Балканите е обединението и изграждането на съвременната италианска държава. От гледна точка на класификацията на Русев (2017) могат да се представят следните пасивни и активни форми на балканската италианска геостратегия: пасивни (механизми за поддържане и гарантиране на външни културно-политически и социално-икономически отношения; законодателни механизми за противодействие на неблагоприятни външни влияния) и активни (механизми за масово пропагандно разпространение на културно-идеологическа и образователно-възпитателна информация; финансово-икономически механизми за регионално и глобално въздействие).

Например организираната културна дифузия се осъществява чрез установяването на дипломатически отношения между отделните държави. Италианското правителство¹⁰ определя, че балканският регион представлява стратегически интерес за външната политика на Италия. Взаимоотношенията Италия и балканските страни имат пряко отношение към сигурността на италианската държава и стабилността в Европа. Като основен акцент във външната политика се дефинира приобщаването на Западните Балкани към Европейското семейство. Свидетелство за тази ангажираност е обявяването за приоритет при италианското председателство на ЕС в периода 25 – 28 юли 2014 г. Тогава се организира посещение на Западните Балкани – Сърбия, Черна гора, Косово, Албания, Македония и Босна и Херцеговина.

Исторически Италия е една от държавите, която участва в т.нар. Италианска окупационна зона на Балканите (1941–1943). В периода от 1918 до 1943 г. провежда активна политика на културната дипломация в различни държави от Югоизточна Европа и в частност на Балканите, подробно анализирано от Santoro (2005).

Италия – Словения¹¹

В културологичен план Словения е сред първите двадесет страни в света по абсолютен брой студенти с италиански език (1/140 жители). Сспоред Eurobarometer (2006) италианският се говори от 8% от словенците. Академичното сътрудничество е изключително активно с над 50 междууниверситетски договора.

Според преброяване, проведено през 2002 г. (Si-STAT), в Словения, има 3762 жители с италиански произход. Изучаването на италиански е съсредоточен в крайбрежната зона. В четирите италиано-словенски билингвални области Анкарано, Каподистрия, Пирано и остров Истрия е разположена италианската общност, на която е гарантирано едно място в Словенския парламент.

¹⁰ http://www.esteri.it/mae/it/politica_estera/aree_geografiche/europa/balcani (посетен на 17.12.2017 г.)

¹¹ http://www.ambclubiana.esteri.it/ambasciata_lubiana/it/i_rapporti_bilaterali (посетен на 17.12.2017 г.)

*Италия – Хърватия*¹²

Важно е да се отбележи, че в Хърватия има автохтонна италианска общност, която според данни на италианската дипломатическа мисия наброява около 33 000 д. Те са локализиращи в историческите територии и са ценен източник за политически и културен диалог между двете страни, опазват жив езика и италианската култура. Според преброяването в Хърватия (статистическата ѝ служба) от 2001 г. приблизително 20 000 д. се самоопределят като италианци и посочват италианския като майчин език. Основните области, където са локализиращи са Истрия, Фиуме, островите Куарнаро и в Далмация. В Хърватия официални езици са хърватският и италианският. Италианската общност разполага с едно място в Хърватския парламент.

*Италия – Албания*¹³

Взаимоотношенията им са силни и интензивни, което се обуславя от географската близост, основани на общото историческото, културологичното и икономическо сътрудничество. За Албания Италия е главният икономически партньор и инвеститор, а освен това в Италия е и най-многобройната албанска общност в света (448 407 д. – 8,9%¹⁴) Търговският обмен в края на 2016 г. превишава 2 млрд. €, което представлява 36,7% от търговския стокообмен. След Италия се нареждат страни като Германия, Китай, Гърция, Турция и Косово. Италия приема над 54% от албанския износ и е главен вносител с 29 %.

*Италия – Сърбия*¹⁵

През 2006 г. отваря врати Palazzo Italia, която е новата сграда на Италианския културен институт. Това бележи нов етап при италианските културни инициативи в Сърбия. В Белград има

¹²http://www.ambzagabria.esteri.it/ambasciata_zagabria/it/i_rapporti_bilaterali/cooperazione_politica/storia (посетен на 17.12.2017 г.)

¹³ http://www.ambtirana.esteri.it/ambasciata_tirana/it/i_rapporti_bilaterali (посетен на 17.12.2017 г.)

¹⁴ <https://www.tuttitalia.it/statistiche/cittadini-stranieri/albania/> (посетен на 17.12.2017 г.)

¹⁵ http://www.ambbelgrado.esteri.it/ambasciata_belgrado/it/i_rapporti_bilaterali (посетен на 17.12.2017 г.)

катедра по италианистика при филологическия факултет, където е отбелязано хилядното записване. Италианският език става вторият най-преподаван език след английския.

Италия – Косово¹⁶

Едва 4 дни след обявяването на независимост от Косово на 17 февруари 2008 г. Италия признава нейния статут на самостоятелна страна. Икономически взаимоотношения между двете страни се основават преди всичко на наличните първични суровини в региона, ниската себестойност на работната сила, благоприятната фискална среда и географската близост.

Италия – Черна гора¹⁷

След получаването на независимост от 2006 г. Черна гора се насочва към привличане на чуждестранни инвестиции, които стигат до 1,2 млрд. €. Днес Италия е вторият чуждестранен инвеститор, предшестван от Руската федерация и първи инвеститор в сектор енергетика благодарение присъствието на А2А, Терна и ЕНИ. А2А държи 41,7% от електропреносната мрежа на Черна гора, докато другите две фирми реализират подводния електропровод между Италия и страната. Тази електропреносна мрежа е стратегическа за региона и страната, поради износа на енергийния излишък към Италия и другите страни от Европа.

Италианската общност наброява около 500¹⁸ души (според последното преброяване) в Перасто и в Будва, която е определена като Италианска национална общност в Черна гора.

Италия – Босна и Херцеговина¹⁹

Италия е сред първите държави от Общността, която установява дипломатически отношения с Босна и Херцеговина през 1996 г. В търговско отношение е вторият партньор след Германия с 1,5 млрд. € и е сред главните инвеститори, като

¹⁶ http://www.ambpristina.esteri.it/ambasciata_pristina/it/i_rapporti_bilaterali/
(посетен на 17.12.2017 г.)

¹⁷ http://www.ambpodgorica.esteri.it/ambasciata_podgorica/it/i_rapporti_bilaterali/
(посетен на 17.12.2017 г.)

¹⁸ Според данни от сайта <http://comunitaitaliana.me/> (посетен на 11.02.2018 г.)

¹⁹ http://www.ambsarajevo.esteri.it/ambasciata_sarajevo/it/i_rapporti_bilaterali/
(посетен на 17.12.2017 г.)

притежава над 70 активни фирми. Италианският език е вторият най-изучаван език в Босна и Херцеговина след английския подобно на Сърбия. Изучава се в университети на Бания Лука, Сараево, Мостар и Зеница и в консерваторията в Тузла.

Италия – Гърция²⁰

Взаимоотношенията между Италия и Гърция се коренят още в Античността – например съществуването на Магна Греция (VII в. пр. Хр.). Историческата територия на Гърция е отправна точка за търговския и културен обмен на Римската империя и по-късно на Византийската. Например в Гърция според данни на Гръцката статистическа служба има 7970 (0,07%) италианци през 2007 г.

В Гърция има Италиански културен институт, и от 1956 г. до днес в Атина има Държавно италианско училище²¹. Съществуването на Италианско археологическо училище в Атина е единствената институция от този ранг извън пределите на италианската територия.

Италия – Турция²²

Италия заема челните места по търговски стокообмен с Турция. Рекордна година е 2011 с 21,3 млрд. \$, докато 2016 г. е на трето място с 17,8 млрд. \$, от които 10,2 млрд. \$ експорт и 7,6 млрд. \$ внос. Понастоящем има 1400 регистрирани италиански фирми. Има и структуроопределящо отношение в следните стратегически насоки – участие в главните клъстери, енергетиката, банковото дело, инфраструктурното развитие, сътрудничеството в отбраната и др.

В Истанбул и Анкара има департаменти по италианистика, Културен институт в Истанбул, който организира курсове и в Анкара, а в Измир от 1995 г. има Културен център „Карло Голдони”.

²⁰ http://www.ambatene.esteri.it/ambasciata_atene/it/i_rapporti_bilaterali (посетен на 17.12.2017 г.)

²¹ <https://www.scuolaitaliana.gr/> (посетен на 17.12.2017 г.)

²² http://www.ambankara.esteri.it/ambasciata_ankara/it/i_rapporti-bilaterali (посетен на 17.12.2017 г.)

*Италия – Румъния*²³

През последните 10 г. Италия е главният инвеститор в Румъния по брой на регистрираните фирми. Важни италиански фирми са „Riso Scotti”, „Agrimon” и „Meschino Gaspardo”. Например последната фирма работи в производството на земеделска техника през 2016 г. и реализира оборот от 36 млн. € с увеличение от 46% спрямо 2015 г.²⁴

Според изследване на Eurobarometer (2012) английският в Румъния се говори от 31% от румънците, френският от 17%, а италианският от 7%. Италианските ученически институции и билингвални секции в румънските лица са важно постижение на италианската културната дифузия.

Освен двустранните взаимоотношения е важно да се отчете ролята на дружество „Данте Алигиери”. Българският комитет е създаден през 1929 г. в София, като дейността му е прекратена през 1946 г. Новото изграждане на Комитета е едва след 2004 г.

4.3. Италианското наследство и съвременна България

4.3.1. Кратка хронология

4.3.1.1. От Античността до Освобождението

Предпоставка, която заслужава особено внимание, е основата, върху която се градят дипломатическите отношения между Италия и България. Векове наред културната идентичност на Европа е повлияна от различни властващи центрове, които променят конфигурациите си в зависимост от набезите на различни варварски и др. племена. Разпадането на Римската империя, за чийто пряк наследник се смята днешна Италия, е началото на продължителен период на нестабилност на Апенински полуостров, където около 662–671 г. се заселват Алцековите българи (Алцек е брат на кан Аспарух). Това е засвидетелствано в имената на някои от днешните италиански градове (над 80 населени места съдържат в наименованието си корена ‘bulgar’ – ‘bulgar’, а за други 26 се смята, че имат български или славянски произход (Димитров и др., 2002).

²³ http://www.ambbucarest.esteri.it/ambasciata_bucarest/it/i_rapporti_bilaterali (посетен на 17.12.2017 г.)

²⁴ <http://www.infomercatiesteri.it/> (посетен на 17.12.2017 г.)

Още преди установяването на дипломатически отношения между България и Италия през 1878 г. има активни връзки. Важно е да се отбележи, че поне двадесет българи участват и се сражават в отрядите на Гарибалди през периода от 1848 – 1870 г.²⁵ В знак на уважение в Италия има изградена паметна плоча. Марчевски (2001) дава любопитни подробности около ознаменуването на това събитие.

Организираната дейност на Балканите се свързва с италианските геополитически интереси на Черноморското крабрежие, които имат своята историческа обусловеност още от доминацията на Венецианската република.

В географската книжнина и изследванията на Батаклиев (1929) италианското влияние има непосредствено въздействие. То се изразява в образоването на видните бансканлийски родове (*хаджи Радонови, хаджи Вълкчеви, хаджи Лазкови, Тондеви и др.*) в Италия. Откриват се и търговски къщи в чужбина. Църквата „Св. Троица”, построена през 1835 г., е дело освен на общите усилия на местното население и на културното влияние на образованието, получено в Италия: *„Планът е от един от братята хаджи Радонови, който се е учил в Италия”* (Батаклиев, 1929). Авторът открива и влияние от конкретни територии в Италия: *Освен този тип къщи, строени са други с известно изменение в плана, в който случай се чувстват чужди влияния, донесени от гурбетчиите банскалии (Ст. Л. Костов смята – влияние на северноиталианските кастели), като пак са със скривалища, пак масивни изобщо пак да отговарят на изискванията на времето и развилите се нужди.* (Батаклиев, 1929)

Италианският език се оказва важен медиум и при създаването на едно от най-значимите произведения за българската национална идентичност – „История славянобългарска” (Марчевски, 1988; Дел’Агата, 2014), който е съвместим с „Дифузионния модел – идеи и нововъведения”. През 2012 г. е издаден на български една изключителна книга, която в далечната 1601 г. е написана от Мавро Орбини – писател, преводач, идеолог и историк – „Il Regno degli Slavi” („Царството на славяните”). Орбини се интересува от

²⁵ http://www.bulgc18.com/occidentalism/B_Plieva_BG.htm (постен на 12. 02. 2013 г.).

разпространението на славянския език и произхода на българите (Данова, 2014). Книгата има интересна съдба, чието проследяване показва различните средства за взаимодействие между обществата и медиумите, които се използват: *„През 1722 г. е преведена на руски език и отпечатана в Петербург с благословията на император Петър Велики. Тя бързо бива отнесена на Балканите, където руският ѝ превод я прави достъпна за многочислената вече славянска интелигенция. Комплектувана е в библиотеката на архиепископията в Сремски Карловци (тогавашна Австрия). Там през 1761 г. я прочита първият национален български историк – йеромонах Паисий Хилендарски.²⁶ Началото на освободителното дело, чийто корени са повече от век по-рано, е белязано от механизма на културната дифузия. Ако Паисий не бе подсказал за славната история на българския народ, Орбини не бе написал книгата за славяните. Ако Петър Велики не бе дал благословията си за изготвянето на руския превод на „Царството на славяните“. Така историческите събития вероятно щяха да са по-различни от днешните. Това е само един пример как италианският език е изначалният медиум, руският превод на книгата е средството, а целта е създаването на национална идентичност, която се основава на славното историческо минало. Прозрял всичко това Паисий изпълнява важна функция и е като стълб на просветлението на българския дух, като тънък народопсихолог на българската душевност. Разобличител на една от най-силните национални черти, увековечена в клишираната фраза: „Но някои не обичат да знаят за своя български род, а се обръщат към чужда култура и чужд език и не се грижат за своя български език, но се учат да четат и говорят по гръцки и се срамуват да се нарекат българи. О, неразумни и юроде! Защо се срамуваш да се наречеш българин и не четеш, и не говориш на своя език? Или българите не са имали царство и държава?“*

В числа културното проникване в България за периода 1850–1875 г. изглежда по следния начин според Капралова (2016): 48 френски научни издания, руски – 17, английски – 3, немски – 2, италиански – 2.

²⁶<http://www.damyanyakov.com/bg/akcenti> (посетен на 09. 02. 2016 г.).

4.3.1.2. След 1878²⁷ г.

Изследването на дипломатическите отношения между две и повече държави е актуална тема с възможностите за проследяване на етапите в развитие на страните. Представени са четири периода: *От 1878 до 1919 г., от 1920 до 1944 г., от 1944 до 1991 г. и от 1992 г. до днес* със съответната държавна политика и културологично сътрудничество.

4.3.2. Наукометрични аспекти на изследването

Наукометричните аспекти на изследването са свързани с обективизиране на италианската културна политика в България. За тези нужди са анализирани лексикалните единици в българския език, които имат италиански произход. Резултатите са представени на фиг. 26. със съответните сфери на приложение.

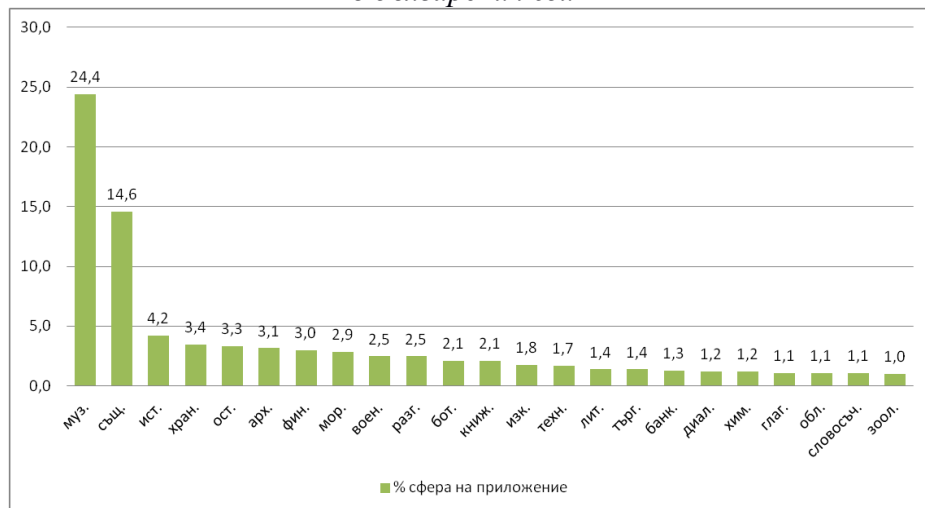
Общо лексикалните единици са 1074, което представлява около 4,5% от всички думи в речника на чуждите думи. Единствено с италиански произход са 48,3%, а останалите 51,7% са със смесен, при тях участва и италианският език.

Анкетирането е другото наукометрично изследване, използвано в настоящия дисертационен труд. Анкетите за анализ са 51, като пълнотата на отговорите (т.е. положителните отговори с описание) за въпроси от №11 до №18 е 81,9%. Българските респондентите са 34 (66,7%), италианските – 15 (29,4%) и други – 2 (3,9%) – които се разпределят към двете основни групи поради принадлежността към съответното езиково семейство.

Пълнотата на отговорите за италианските респонденти е 85,9%, за българските – 80%. Пълнотата за „половата стурктура” на отговорите е 82,5% за мъжете и 81,5 % за жените. От гр. София е най-многобройната група – 17 (33,3%), като има по един представител от Македония и от Швейцария. Най-младият респондент е на 18 г., а най-възрастният – на 79 г. Средната възраст е 37,8 г. (българи – 34,1 г., италианци – 45,7 г.). Разпределението по пол е мъже – 20 (39,3%) и жени – 31 (60,7%).

²⁷ Представянето и предложената периодизация следва логиката на дипломатическите отношения между двете страни (по Матеев, 2005).

Фигура 26. Процентно разпределение на основните сфери на приложение на лексикалните единици с италиански произход в българския език

По отношение семейното положение 30 (58,8%) са неомъжени/неоженини, 14 (27,5%) – омъжени/женени, 1 (2%) – вдовец/вдовица, 5 (9,8%) – разведени, а един от респондентите (2%) не е отбелязал. В българската група преобладават респондентите с висше образование – 74,3%, следвани от тези със средно 20,0%. За италианските респонденти с висше образование са 68,8% и с професионално – 18,8%. Професионалният профил е разнообразен от домакини, студенти (8 или 15,7%), преподаватели, политолози, преводачи – 3 или 6%, реставратори, художници, юристи, лекари до геолози, готвачи, предприемачи – 2 или 3,9%, журналисти, ръководители и др.

Лингвистичната компетентност на изследваната група е изключително важна, защото дава представа за срещата с „другия“. Определя значението на провежданата политика за обучение по чужд език, където изучаващите езика имат предимство спрямо неизучаващите съобразно готовността си за участие в интеркултурна среда. От друга страна, разкриването на личната идентичност и колективната, съответно италианска и българска, най-отчетливо си проличават при срещата с „другия“. В случая

мултикултурализма като аспект на интеркултурното образование е неизменна част от образователните системи. Това важи с пълна сила за поколенията, които се обучават по език след края на 80^{-те} и началото на 90^{-те} години на ХХ в., тъй като ЕС въвежда Общата европейска езикова рамка. Разработването на образователна система за европейската езикова система се основава на няколко структурни ядра, които задължително включват специфични характеристики на носителите на езика. Те стоят в основата на езиковата и народопсихологична идентичност, която чрез обучението на чужд език се преподава. Например при италианците подобна клиширана тема е жестукирането.

Пребивавалите в чужбина са 94,1%, като причина за пътуване не са посочили 64,7%. Най-висок е дялът на пътувалите с цел командировка 11,8%. Двама са отбелязали цел – поклонничество (3,9%). Посещението на чужда страна, т.е. различна от родната, която не е от първи ранг на съседство, е изключително важно. В представената извадка се определя, че подобен опит на респондентите е предпоставка за разкриването на интеркултурни различия и съответно дефиниране на италианската идентичност. Освен това при липса на преки впечатления, т.е. липса на пътуване в чужда страна или непосредствена среща с представители на италианската общност, респондентите изготвят представа въз основа на културната дифузия. В този случаи водещи стават стереотипните представи, които не се базират на личен опит. Българите, посещавали Италия, са 80%, а италианците, посещавали България – 87,5%, т.е. общо за изследваната група е 82,4%. 57,1% са с положителни впечатления от престоя си в Италия и/или от срещата си с италианци. Италианците отговарят конкретно, което се отчита като прагматично отношение – 75,0%. Положително и без да споделят впечатленията си са по 12,5% от италианските респонденти.

45,7% от българите разглеждат италианската идентичност като характеристика на италианците, а 14,3% се затрудняват да отговорят. По 5,7% я разглеждат като географски аспект (различия Север – Юг или характеристики свързани с географското ѝ положение и др.), описание на италианската общност и италианския език. 18,8% от италианците определят италианската

идентичност като дават характеристика на самите италианци. 12,5% я възприемат като географски аспект, култура, със средиземнооеврейски черти и с емоционален оттенък. Средно за двете групи 7,8% отричат наличието на подобно категория като национална характеристика (идентичност). Въпреки това част от анкетираните се опитват да направят известни разграничения, като всички италианци имат мнение по въпроса за идентичността. Обяснението на подобно явление може да се корени в познаването на термина 'идентичност'. В българския вариант на <https://google.bg/> при търсенето на информация за термина излизат 760 000 резултата, докато в италианския – резултатите са 25 400 000. Това означава, че на италиански са достъпни 33,4 пъти повече информация и респ. статии са с толкова повече.

Независимо дали познават българи или италианци са попълни определени разлики, което се равнява на 96,1% налични отговори. Българите, посещавали италиански събития, са 60%, а запознатите с италиански организации в България са 40%. Обратното италианците, посещавали български събития, са 62,5% и запознати с български организации в Италия са 56,3%.

При мъжете има известно изравняване между посещенията на италиански или български събития (да – 55%, а не – 45%), докато при жените съотношението е 60,8:39,2% в полза на посещаващите. Познаването на български или италиански организации е изравнено – 45,1% познават, а 54,9% – не са запознати. 28% от българите разпознават Италианския културен институт в София като италианска културна организация (което вероятно се дължи на активното му участие при промотирането на италиански събития в България), а други 14,3% посочват Италианското посолството като правителствена организация. Търговски организации посочват 22,9% (Конфиндустрия и Италианска търговска камара по 8,6% и други – 5,7%) от българските респонденти, а по един (2,9%) – Каритас, училищата „Монтесори” и Уникредит. Например 90% от мъжете смятат, че се разкрива възможност за взаимстване на опит, докато при жените това твърдят 83,9%. Българската дипломатическа мисия в Италия разпознават 18,8% от италианците, а Българския културен институт „Борис Христов” – 6,3%.

Заклучение и научни приноси

Изследването на „Италианската идентичност и културната география на Балканите (пространствено-дифузионни аспекти)” отразява два аспекта на съвременния свят. От една страна, италианската идентичност, която има своето исторически и географски обусловено развитие, а, от друга, ролята на културната география, която да изследва проявленията на съответната (национална) идентичност.

Приносите в настоящото изследване могат да се разделят на научни и практико-приложни. Научните приноси обхващат прилагането на алгоритъма за културногеографска характеристика на Герасименко (2004). Приложен е при представяне на италианската идентичност, а заедно с това е приложим и за други национални или не идентичности. Определени са съвременните процеси на транснационализация на италианската идентичност. Формирането на националната идея е специфично явление и едновременно с това процес на последните две столетия от развитието на човечеството. Продължение е на античната идея за Отечеството (*‘patria’*, т.е. родината). Анализира се романтическата концепция за проектиране на национална идея, която се основава на исторически значими събития и личност (пасионари) с водещо значение. Определено може да се каже, че Римската империя и италианската държава имат общо до толкова, че имат пространствено съвпадение на първо място. На второ имат общо поради това, че съвременните италианци припознават културното наследство на Римската империя и съответните генерационни пластове (в смисъла на Пенков, 1943). Алгоритъмът на Герасименко се оказва изключително подходящ и не се нуждае от теоретично допълнение или други аспекти при приложението му.

Научен принос е извеждането на достатъчно пълен списък на лексикалните единици с италиански произход в българския език – 1074 лексеми. Определена е отрасловата специализация на италианския език в световен план и в частност неговите проекции в българския език. Актуализирани са някои лексеми, които при издаването на Речника на чуждите думи в българския език от 1993 г. са считани за остарели. Пример за такава дума е ‘аларма’.

Изразен научен принос е изготвянето, анализирането и прилагането на модел, който отразява разпространението на идеи и нововъведения и разкрива ролята на отделната личност при развитието на обществата (фиг. 2 – с. 63). Неразделна част към него е схематичното представяне при неговото функциониране в приложение 3. Той е приложим без оглед на пространствени и времеви обстоятелства. Схематичното представяне при функционирането на Дифузионния модел отразява натрупаното знание за различните аспекти при взаимодействието между отделните общества. Отразява идейната същност на развитието на обществата. Типичен пример се явяват Нобеловите награди за мир. Нобел е личността, динамитът е нововъведението, а натрупването на значителни финансови ресурси е предпоставката. Решаващо обстоятелство е ценностната му система, който е ужасен от употребата на динамита за военни цели.

Научен принос на изследването е разкриването на италианския полигенерационен пласт не само на Балканите, но и в България. В заключение може да се каже, че изследването на италианската идентичност има своето важно място като една от представителните културногеографски (геостратегически) целенасочени политики за утвърждаване на дадени продукти.

Практико-приложните приноси са насочени в две основни направления. Първото е свързано с изясняване на мястото и значението на съвременната геостратегия и историческите предпоставки. Една такава предпоставка е Италианското икономическо чудо при формиране на съвременната структура на Италианските търговски камари по света. Те имат структуроопределящо отношение към позиционирането на италианските продукти като търсени и желани, те са синоним и на лукс. Например първите емигрантски вълни след Обединението на Италия се разглеждат като неграмотни и необразования, т.е. хора, които е по-добре да бъдат избягвани. Едва по-късно правителството на Мусолини, в стремежа си към активна пропагандна дейност, оценява възможностите за валутизиране на италианците по света. Това са преди всичко звездите в зараждащата се киноиндустрия, способна да насочва към определени модели на поведение и да иконизира дадени личности.

Анализирана е ролята на миграционните вълни (на италианци), предвид националните си особености, се утилизират от италианската държава.

На второ място е създаването на подходяща културна политика, която не акцентира на пръв поглед върху икономиката, а върху културата. Изграждането на образователни институции в направления, където италианците са водещи, са ресурс, който се използва оптимално. Например превръщането на италианския в четвъртия най-изучаван език в света е резултат от съчетаването на качествени италиански продукти със значима и богата култура.

Принос със смесен произход (научен и практико-приложен) е извеждането на понятието ‘идентичност’, определянето на приликите и разликите в нагласите на българските и италианските респонденти и иконографирането на италианската идентичност. В резултат от проведеното анкетно проучване се достигна и допълни знанието за многоаспектното понятие ‘идентичност’ сред представители на различни езикови групи. Така се предоставя възможност и други да изследват и съпоставят резултатите си. В практико-приложен план са представени резултатите при проведената имиджова политика на италианските материални и нематериални продукти.

Приноси на дисертационния труд

1. Приложен е алгоритъмът за културногеографска характеристика по Герасименко (2004) към италианската идентичност;
2. Изяснена е същността и съдържанието на понятието ‘идентичност’, като е проверена достоверността ѝ чрез проведеното анкетно проучване за нагласите на българи и италианци;
3. На базата на проведените изследвания е изведен теоретичен модел за механизма при развитието на обществата – „Дифузионен модел – идеи и нововъведения”;
4. Анализирана е италианската активна и пасивна геостратегия на Балканите.

Благодарности

Специални благодарности изказвам на преподавателите в катедра „Регионална и политическа география” (вкл. на гл. ас. Десислава Полеганова) за ценните мнения, препоръки и конструктивни критики. Благодаря и на проф. дфн Димитър Веселинов, проф. д-р Румен Балански, дмн, проф. д-р Илко Гетов, дм, доц. д-р арх. Йорданка Кандулкова, доц. д-р Пенка Данова, доц. д-р Дария Карапеткова, доц. д-р Владислав Миланов, гл. ас. д-р Росица Генчева, гл. ас. д-р Неда Бояджиева, ас. Даниела Янева и др., оказали ценна помощ в изясняване някои специфични аспекти на изследването. А също така и на Юлиана Георгиева, Алесандра Бертучели, Микеле Виола, Теодора Иванова, Ленка Атанасова, д-р Мария Манолова, Стоян Атанасов, Фикри Еллез, Кармела Ферери, Михаела Манолова, Деница Спинова и на всички участници в анкетата. Благодаря и на Италианския културен институт в София за възможността да използвам библиотеката и по-специално на директора д-р Луиджина Педи и на г-жа Таня Петрова за отделеното време и внимание.

Списък на публикациите, свързани с дисертационния труд:

- Atanasov, Tr. Migration and Migration Policy of the Republic of Italy. София: 7^{-ма} международна научна конференция, посветена на Деня на Земята "Сигурност в епохата на глобалните промени", 2011.
- Атанасов, Тр. Пространствени аспекти на културната дифузия и идентичност. – В: сп. „Геополитика”, бр.1, 2018.
- Атанасов, Тр. Италианската идентичност в България – лингвистични аспекти. – В: сп. „Съвременна лингвистика”, бр.1, 2018.

Приложения

Приложение 3. Схематично представяне при функционирането на „Дифузионния модел – идеи и нововъведения“

